

Олена ГОРДІЄНКО,

orcid.org/0000-0003-3384-3656

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) YELENA_G@i.ua

ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УМІНЬ ПРАВИЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ ТА ЇХ РОЗРІЗНЕННЯ З ВСТАВНИМИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Проблема формування і розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти та мовної і мовленнєвої як її складових залишається в центрі уваги багатьох досліджень, що зорієнтовані на впровадження сучасних інноваційних підходів до практичного засвоєння студентом найважливіших положень освітніх компонент. Провідну роль серед них відіграють мовні освітні компоненти, що зосереджують увагу майбутніх спеціалістів на формуванні в них правописних умінь і навичок. У статті проаналізовано дослідження з питань вставних та вставлених конструкцій, вдосконалення пунктуаційної компетентності студентів у процесі проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, запропоновано комплекс вправ, спрямованих на актуалізацію умінь у студентів розрізняти вставні та вставлені конструкції. Зазначається, що у процесі мовної освіти здобувачів вищої освіти більше уваги звертається на формуванні в них орфографічних умінь і навичок, водночас поза увагою викладача може залишатися формування пунктуаційної компетентності студентів. Вони не завжди можуть пояснити вибір розділових знаків та обґрунтувати їх застосування, навести доречне правило, пояснити структуру та визначити тип речення, а також елементи, що його ускладнюють, тим самим обґрунтувати постановку розділових знаків. Значна кількість студентів відчують складності у визначенні та розрізненні вставних та вставлених конструкцій. Причиною цього є складність названих синтаксичних понять та недостатня увага до цього аспекту роботи в школі та закладі вищої освіти. Водночас під час написання курсових та дипломних робіт, статей, творчих робіт здобувачі вищої освіти намагаються використовувати різноманітні за значенням вставні та вставлені конструкції, але не завжди впевнені, які розділові знаки в таких випадках використовувати. Мета статті – розглянути основні питання роботи над вставними та вставленими конструкціями як засобу формування пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, запропонувати комплекс вправ, спрямованих на вдосконалення пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти. Детально описано різноманітні вправи для спостереження за мовними явищами, аналізу синтаксичних одиниць, вдосконалення умінь і навичок у студентів щодо правильного використання вставних і вставлених конструкцій. Коротко узагальнено отримані результати, рекомендовано впроваджувати в освітній процес на заняттях з української мови за професійним спрямуванням вправи репродуктивного та творчого характеру. Також визначено перспективи подальших досліджень в окресленій площині. Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методик навчання української мови за професійним спрямуванням як складової підготовки майбутніх спеціалістів різних профілів.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, синтаксис, пунктуація, розділові знаки, українська мова за професійним спрямуванням, вставні слова, словосполучення та речення, вставлені конструкції.

Olena HORDIENKO,

orcid.org/0000-0003-3384-3656

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Primary Education and Culture of Professional Speech

Zhytomyr Ivan Franco State University

(Zhytomyr, Ukraine) YELENA_G@i.ua

DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION STUDENTS OF THE SKILLS OF CORRECT USE OF INSERTED CONSTRUCTIONS AND THEIR DIFFERENCE WITH INSERTED CONSTRUCTIONS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES UNDER PROFESSIONAL DIRECTION

The problem of formation and development of the communicative competence of the students of education and language and speech as its components remains in the focus of many studies focused on the implementation of modern innovative approaches

to the student's practical assimilation of the most important provisions of educational components. The leading role among them is played by linguistic educational components that focus the attention of future specialists on the formation of their spelling skills and abilities. The article analyzes research on the issues of inserted and inserted constructions, improvement of students' punctuation competence in the process of conducting practical classes on the Ukrainian language in a professional direction, offers a set of exercises aimed at actualizing students' ability to distinguish between inserted and inserted constructions. It is noted that in the process of language education of students of higher education, more attention is paid to the formation of their spelling abilities and skills, while at the same time, the formation of students' punctuation competence may be overlooked by the teacher. They cannot always explain the choice of punctuation marks and justify their use, give an appropriate rule, explain the structure and determine the type of sentence, as well as the elements that complicate it, thereby justifying the setting of punctuation marks. A significant number of students experience difficulties in defining and distinguishing inserted and embedded constructions. The reason for this is the complexity of the named syntactic concepts and insufficient attention to this aspect of work in schools and institutions of higher education. At the same time, when writing coursework and diploma papers, articles, and creative works, students of higher education try to use inserted and inserted constructions of various meanings, but they are not always sure which punctuation marks to use in such cases. The purpose of the article is to consider the main issues of work on inserted and inserted constructions as a means of forming the punctuation competence of students of higher education in the process of conducting practical classes on the Ukrainian language in a professional direction, to propose a set of exercises aimed at improving the punctuation competence of students of higher education. Various exercises for observing language phenomena, analyzing syntactic units, improving students' abilities and skills in the correct use of inserted and inserted constructions are described in detail. The obtained results are briefly summarized, it is recommended to introduce reproductive and creative exercises into the educational process in Ukrainian language classes under professional guidance. The obtained results are briefly summarized, it is recommended to introduce reproductive and creative exercises into the educational process in Ukrainian language classes under professional guidance. Prospects for further research in the outlined area are also determined. The materials of the article can be used to improve the methods of teaching the Ukrainian language in a professional direction as a component of the training of future specialists of various profiles.

Key words: students of higher education, syntax, punctuation, punctuation marks, Ukrainian language for professional direction, inserted words, word combinations and sentences, inserted constructions.

Постановка проблеми. Визначений Законом України «Про освіту», основний принцип розвитку системи вищої освіти передбачає забезпечення якості підготовки компетентних фахівців у сучасному університеті. Проблема формування і розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти та мовної і мовленнєвої як її складових залишається в центрі уваги багатьох досліджень, що зорієнтовані на впровадження сучасних інноваційних підходів до практичного засвоєння студентом найважливіших положень освітніх компонент (Гуйванюк, 2005: 150).

Слід констатувати, що в процесі мовної освіти здобувачів вищої освіти більше уваги звертається на формування в них орфографічних умінь і навичок, водночас процес формування в них пунктуаційної компетентності, на наш погляд, може залишатися поза увагою викладача. Водночас пілотажне дослідження рівня сформованості пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти, що проводилось серед студентів 1 курсу Житомирського державного університету імені Івана Франка, протягом 2023–2024 років, засвідчило, що лише 30% респондентів виявили високий рівень сформованості пунктуаційної компетентності, 50% опитаних виявили середній рівень і 20% – низький рівень сформованості пунктуаційних умінь. Студенти не завжди можуть пояснити вибір розділових знаків та обґрунтувати їх застосування, навести доречне правописне правило. Деякі не можуть пояснити структуру та визначити тип речення, а також елементи, що його усклад-

нюють, тим самим обґрунтувати постановку розділових знаків. Значна кількість студентів відчувають складності у визначенні та розрізненні вставних та вставлених конструкцій. Причиною цього є складність названих синтаксичних понять та недостатня увага до цього аспекту роботи в школі та закладі вищої освіти (Каліш, 1995: 82).

Необхідність розгляду вставлених конструкцій викликана перш за все тим, що в творчих роботах, під час написання курсових та дипломних робіт, статей, здобувачі вищої освіти намагаються використовувати різноманітні за значенням вставні та вставлені конструкції, але не завжди впевнені, які розділові знаки в таких випадках використовувати. Крім того, виконання комунікативних вправ, пов'язаних із трансформацією вставлених конструкцій за всіма можливими варіантами – один із ефективних шляхів розвитку мовленнєвих умінь студентів (Костриця, 2002: 10).

Отже, актуальність проблеми не викликає сумнівів.

Аналіз досліджень. Питання вставних та вставлених конструкцій традиційно розглядалося у межах ускладнювальних елементів у структурі синтаксичної одиниці (Висоцький, 1998: 220). Також зазначимо, що тривалий час одностайного погляду в розумінні означених синтаксичних явищ не було досягнуто, і розмежування вставних та вставлених конструкцій почало спостерігатися в наукових доробках лише на межі 50-х – 60-х років минулого століття (Турчак, 2011: 162).

Сучасні вчені-лінгвісти (із-поміж них С. Байдусь, П. Дудик, І. Житар, А. Загнітко, Б. Кулик, А. Мамалига, М. Плющ, К. Шульжук та ін.) розглянули проблеми ролі вставних і вставлених конструкцій у синтаксичних одиницях, їх розмежування; проаналізували семантику, структуру, зв'язки з іншими словами у реченні, особливості категорій вставленості і вставності (Загнітко, 2004; Мамалига, 1997; Плющ, 2000). Проблему вивчення синтаксичних одиниць із погляду комунікативно-діяльнісного підходу досліджено в працях методистів М. Вашуленка, Л. Давидюк, Т. Донченко, В. Капінос, О. Купалової, Я. Мельничайка, С. Омельчука, Л. Паламар, М. Пентиліук, К. Плиско, М. Стахів, Г. Шелехової та ін. (Гуйванюк, 1999; Каліш, 1995; Костриця, 2002).

Дослідники синтаксису Л. Азарова, М. Карпенко, М. Каранська, Л. Кадомцева, З. Олійник, О. Сидоренко та ін. зазначають, що вставні та вставлені одиниці реалізуються не лише у певних стилях, а можуть виступати специфікою індивідуального авторського стилю. Іншими словами, вставні та вставлені компоненти допомагають деталізувати, оцінити, сформулювати думку автора (Стилістика). Таким чином, зазначене питання є актуальним, адже здобувачі вищої освіти, які працюють над написанням наукових творів, а саме статей, курсових, бакалаврських та магістерських робіт, мають правильно використовувати зазначені одиниці у процесі формування власного стилю висловлювання (Меншиков, 2002: 40).

Мета статті – розглянути основні питання роботи над вставними та вставленими конструкціями як засобу формування пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, запропонувати комплекс вправ, спрямованих на вдосконалення пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Завдання викладача-словесника – навчити студентів виділяти зі семантико-граматичної структури речення вставлені конструкції, відрізняти їх від вставних слів та речень. Засвоєння синтаксичних норм тісно пов'язане із закріпленням та зміцненням свідомої пунктуаційної грамотності, тому відповідно студенти вдосконалюють уміння та навички правильно розставляти розділові знаки (Бабич, 2003: 45).

Вставлені слова, сполучення слів та речення вважаються елементами, що поширюють речення, мають значення додаткового повідомлення, уточ-

нення змісту основного речення або його членів. Деякі вставні конструкції переривають речення, не піддаючись трансформаціям. Інші зберігають тісний зв'язок із основним (базовим) реченням, не порушують цілісність його семантико-граматичної структури і вирівнюються у відокремлені члени основного речення під час різноманітних трансформацій, що залежать від причини, з якої означена конструкція включена в основне речення. Якщо вставлена конструкція представлена в реченні, насиченому багатою семантикою, то вона трансформується у самотійну: *Уперше дізнався Григорій про те, що в нього є батько, – дома казали-бо, що немає, – тоді, коли ще грався в пісочку (Гр. Тютюнник).* Порівняйте: *Уперше дізнався Григорій про те, що в нього є батько тоді, коли ще грався в пісочку. Хоча дома казали-бо, що немає.*

Якщо вставлена конструкція, що не перериває основного речення, несе в собі логічний акцент, тобто оформлюється у реченні як високий ступінь відокремлення з метою надати їй найбільшу комунікативну значимість, то вона трансформується у відокремлений член речення або підрядне речення: *Обганяєш днів своїх кортеж (а вони гримлять, важкі і вперті), тільки підлості не обженеш і не обженеш своєї смерті. (Д. Павличко).* Порівняйте: *Обганяєш днів своїх кортеж, що гримлять, важкі і вперті, тільки підлості не обженеш і не обженеш своєї смерті. Обганяєш днів своїх кортеж, важких і впертих, тільки підлості не обженеш і не обженеш своєї смерті.*

Розгляду вставлених конструкцій можна присвятити частину заняття з української мови за професійним спрямуванням, коли студенти працюють над вдосконаленням пунктуаційних умінь та навичок. Для цього викладачу потрібно підготувати таблицю, до розміщено мовний матеріал для організації спостереження над синтаксичними явищами. Подані в ній речення зі вставними словами та реченнями та вставленими конструкціями можна розмістити у дві колонки.

Наступний крок – аналіз мовних явищ для вироблення у студентів навичок системного аналізу та оволодіння нормами української літературної мови. Аналізуючи речення лівої колонки, студенти повинні самотійно дати характеристику вставних елементів (в першому реченні вставне слово дієслівного походження *значить* передає зв'язок думок; у другому вставне сполучення слів *на моє щастя* виражає емоційний стан мовця, його почуття; у третьому реченні вставне речення *ви знаєте* вживані для привернення уваги реципієнта; у четвертому вставне речення *як здалося мені* – виражає

ступінь вірогідності повідомленого. Повторивши таким чином вставні конструкції та перерахувавши значення, які вони можуть виражати, здобувачі освіти підтверджують правильність своєї відповіді та актуалізують свої знання.

Далі слід зіставити речення лівої та правої колонок. Зіставлення можна побудувати за такими запитаннями:

1. Причини, за якими в реченні використовуються вставні або вставлені конструкції (Вставні слова або речення вказують на ставлення мовця до висловленої думки, а вставлені конструкції не передають суб'єктивної оцінки, виконуючи функцію доповнення, уточнення якогось речення або одного з його членів).

2. Графічне оформлення вставних слів і речень та вставних конструкцій. (Вставні слова та речення відокремлюються в реченні комами, а вставні конструкції – дужками або тире. Кома з тире ставиться в тому випадку, коли на місці розриву основного речення мала бути кома).

Цей висновок викладач повинен конкретизувати. Оформлення вставлених конструкцій тире або дужками обумовлюється ступенем близькості вставки за змістом до основної частини речення або до одного з його членів. Якщо зв'язок вставленої конструкції з усім реченням тісний або вставлена конструкція недостатньо поширена, то використовується тире, якщо ж вставлена конструкція поширена і її зв'язок з основною частиною речення слабкий, то вживаються дужки. Однак не завжди дотримуються саме такого оформлення; дужками може виділятися непоширена, близька за змістом основному реченню або одному з його членів конструкція, а тире, навпаки, – поширена самостійна конструкція.

3. Місцезнаходження вставних слів і речень та вставлених конструкцій в основному реченні. (Вставні слова і речення займають будь-яке місце в основному реченні: на початку (2-е речення),

в середині (1-е, 3-е), можуть бути і в кінці основного речення (4-е речення). У той час як вставлені конструкції розміщуються тільки в середині (рідше в кінці) основного речення.

3. Способи включення вставних і вставлених елементів у основне речення. (Вставні і вставлені елементи включаються в основне речення зі сполучниками – 4-е, сполучними словами – 8-е, але частіше без них – 1-е, 2-е, 3-е, 5-е, 6-е, 7-е).

4. Відношення, що встановлюються між основним реченням і вставними та вставленими конструкціями. (Вставні елементи та вставлені конструкції не є членами речення та не є синтаксично залежними від членів речення, що їх містить; вони тісно пов'язані з основним реченням тільки за семантикою).

5. Способи вираження вставних слів і речень і вставлених конструкцій. (Вставні слова можуть бути виражені модальними словами, дієсловами та іншими частинами мови. Вставні речення можуть бути односкладними та двоскладними, поширеними та непоширеними. Вставлені конструкції можуть виражатися як окремими словами, так і реченнями) (Шульжук, 2004: 120).

6. Інтонація, з якою вимовляються вставні слова, сполучення слів та вставлені конструкції. (Вставні слова вимовляються майже таким самим тоном, що й основне речення, і виділяються на письмі комами: *Брати жили, як то кажуть, душа в душу (М. Рильський)*. Вставлені слова, словосполучення і речення – це мовні одиниці, що характеризуються специфічною інтонацією включення, за якою не порушується інтонаційна єдність основного речення, і виражають додаткові зауваження, уточнення, примітки щодо змісту основного речення: *Іде Катерина у личаках – лихо тяжке! – і в одній свитині (Т. Шевченко)*. Може стояти знак оклику або питання). Вставлені слова або речення, що вимовляються підвищеним тоном, виділяються з обох боків тире: *Він справді ще не зна, що*

Таблиця 1

Вставні слова та речення та вставлені конструкції

Вставні слова та речення	Вставні конструкції
1. Ви, <u>значить</u> , принесли свої клейноди (Л. Костенко)	5. І дівчинка (<u>Господи! Коса мов крило, вся – ніжність, вся – гетівські твори</u>) і та собі свастику ліпить на лоб, не відаючи, що творить (Б. Нечерда).
2. <u>На моє щастя</u> , дідові, <u>видимо</u> , недавно принесено їжу (В. Підмогильний).	6. Роботи залишилися на годину-півтори, дощок сто з лишком. А як добре налягти – <u>останні ж!</u> – то й за годину можна подужати (Г.Тютюнник)
3. А зілля – річ, <u>ви знаєте</u> , капризна: тут воно чари, тут воно й трутизна (Л.Костенко).	7. Я – <u>ти ж мене знаєш!</u> – Зараз одбив від неї всю ту шушваль, що швендяла коло неї та оббивала пороги... (Панас Мирний).
4. Береговець з недовірою глянув і підморгнув, <u>як здалося мені</u> . (Ю. Збанацький).	8. Коли народився Григорій – <u>це було 6 травня 1920 року</u> , – його вирішили назвати Георгієм (Г. Тютюнник).

то – нова! – лягає борозна на сіруватій сфері його мозку... (Б. Олійник).

Вставлена конструкція виділяється з обох боків комами й тире, якщо стоїть в тому місці, де за правилами вживається кома: *Не було ще такого літнього ранку, – хіба вже каміння з неба, – щоб дід Арсен, прозваний Бушлею, всидів дома* (Гр. Тютюнник).

Вставлені слова чи речення найчастіше вимовляються з пониженням тону, в такому разі вони виділяються дужками: *Поетів дар (як всі дари, гіркий) – всю недоцільність віршів зрозуміти* (Є. Плужник).

Після аналізу речень та їх зіставлення студенти можуть сформулювати висновок про те, що вставні – це такі конструкції, які мають характер додаткового повідомлення або уточнення змісту основного речення або одного з його членів, оформлюються дужками або тире, знаходяться в середині або в кінці основного речення, включені в нього без сполучників або за допомогою сполучників або сполучних слів, можуть бути членами речення виражатися окремими словами, зворотами, прийменниковими конструкціями. Відставних слів та речень відрізняються тим, що вносять у речення додаткову інформацію (Слинько, 1994: 250).

Для закріплення умінь та вироблення навичок розрізняти вставні та вставлені конструкції можна запропонувати виконати комплекс вправ репродуктивного і творчого характеру, які дозволяють глибоко і послідовно проаналізувати синтаксичні явища, розкрити закони функціонування і розвитку мови та свідомо користуватися потужним потенціалом синтаксичної будови української мови.

I. Визначити в тексті вставні одиниці, з'ясувати їх структуру та семантику (виражають впевненість чи невпевненість, оцінку висловлювання, називають джерело повідомлення, служать для зв'язку думок, привертають увагу до сказаного, упорядковують висловлювання) та способи їх вираження.

1. *А то, трапляється, і зовсім до школи не прийде* (Є. Гуцало). 2. *Цю дівчину разів, мабуть, із вісім коло млина вночі я спостеріг*. 3. *А втім, і згодом він не війтував*. 4. *Вчинили ви, сказати б, нестатечно*. 5. *Чужа душа -то, кажуть, темний ліс*. 6. *Це як, скажімо, вірувати в Бога і продавати душу сатані* (Л. Костенко). 7. *Література, за висловом письменника, наповнює ідеї плоттю і кров'ю* (І. Цюпа). 8. *Ніде правди сховати, мені не зовсім це сподобалось* (Б. Грінченко). 9. *На мій превеликий смуток, він поставився до мого задуму досить холодно* (І. Вільде). 10. *Жахить війни, на щастя, ви не знали...* (О. Гончар). 11. *Ні, гріх ска-*

зати, в нас не б'ють, начальство вище близько тута (Леся Українка). 12. *Саме таким, на Павлову думку, неодмінно й повинно бути* (А. Головка) (Тренажер).

II. Розмежувати в контексті однозвучні вставні слова і члени речення, з'ясувати способи їх вираження і синтаксичну роль у реченні. Пояснити розділові знаки.

1. *То так як Галя, кажу, була собі така замліла, то Мотря її й не приганяла до своєї роботи, а все наймала наймичку* (Панас Мирний). *Кажу йому: чув, що підходить хтось, а здоровкатися не здоровкався, бо не впізнав – бачу погано*. 2. *Справді, чи скінчиться, нарешті, коли-небудь оця безводна дорога?* (О. Гончар). *Так ось нарешті сонце сіло так низькощо зазірнуло в бабині вікна, полоскотало старій щоку, зігріло темні прожилки на руках і сховалося за річкою...* (Гр. Тютюнник). 3. *Дивлюсь я на неї крізь сльози, і здається вона мені якоюсь плямою, а не людиною. Та вже господиня покликкала, розлучила нас, а то б, здається, й цілу ніч просиділа*. (Панас Мирний). 4. *Се його, правда, й повисшало: жалування йому давали більше від других...* (Панас Мирний). *Так це правда, що геніальні думки спадають раптом* (В. Підмогильний) (Стилістика).

III. З'ясувати структуру та семантичні функції (уточнення чи доповнення) вставлених одиниць.

1. *Він справді ще не зна, що то – нова! – лягає борозна на сіруватій сфері його мозку...* (Б. Олійник). 2. *Так було зі мною тільки раз, коли віддав найкращу свою іграшку (зозулю з годинника) Птаховій дівчинці Галі...* (Гр. Тютюнник). 3. *В чорній калюжі, осклілій, затканій німотою, всівся, мов срібний павук, ліхтар вечірній (губи в губи – спиває з неї стужу)* (В. Стус). 4. *А з Чигирини й з Батурина в тумані (казацьке військо тільки випливає) два гетьмани виходять мертві й п'яні, і кожен довго плаче і співає* (Є. Маланюк). 5. *У вдячність за багатство тих двох років, що вона подарувала мені (напевно, несвідомо, але й хай!), я подарував читачам спомини про неї* (Л. Мосендз). 6. *Їх меншає – я знаю тільки двох, – аматорів, кому цікаво й досі, чим і коли уславивсь Архілок, кого Алкей уславив на Лесбосі...* (Є. Плужник) (Загнітко, 2004).

IV. Виділити в тексті вставні (прямою ризикою) та вставлені (хвилястою ризикою) конструкції, прокоментувати розділові знаки.

1. *Прочитав лист і з коментарями – вони здавалися мені дотепними – одіслав назад*. 2. *А через місяць ми зустрілися, можна сказати, вперше як брати...* 3. *Григорій приїхав до Кам'янки-Бузької, за його словами, маючи лише старенький чемодан з книгами та єдиний, місцями вже зашиваний,*

костюм (Гр. Тютюнник). 4. Треба славно – раз судилося вмерти – перебути вік свій, а не покон (В. Стус). 5. Ніколи твій образ – божусь – не зітреться з скрижалів моєї душі і мого серця (А. Кримський). 6. Орфей, до речі, також був фракієць. 7. Картина, прямо скажем, феєрична (Л. Костенко) (Тренажер).

Якщо дозволяє час, використовуємо ігровий момент. Група поділяється на три команди, кожна з якої обирає капітана. Капітани отримують однакове завдання, на виконання якого відводиться певна кількість хвилин. За цей час студенти-капітани повинні до поданого речення добрати якомога більше вставних і вставлених конструкцій за зразком (*Потрібно любити те, що робиш..., Обирайте професію за своїми інтересами та здібностями..., Навіть у щоденній праці можна піднятися до творчості...*).

Завданням для команд можна запропонувати написати невелике есе з використанням вставних та вставлених конструкцій.

Висновки. Отже, для того, щоб повно і всебічно здійснювати вивчення вставних та вставлених кон-

струкцій, важливо спонукати здобувачів освіти глибоко занурюватись у проблему, творчо підходити до виконання завдань. Розвитку компетентності студентів, креативності молодого покоління сприяють всі освітні компоненти. Водночас найціннішим аспектом роботи на заняттях із мови є те, що тут можна використовувати цінні матеріали з художньої літератури, а також неосяжні можливості для творчості як викладача, так і студентів.

Подальші дослідження цієї тематики можуть охоплювати проблеми вдосконалення змісту, методів, засобів роботи над синтаксисом з урахуванням сучасних підходів до формування компетентностей здобувачів вищої освіти, здатних засобами мовної комунікації розв'язувати складні професійні завдання; визначення місця мовної та мовленнєвої компетентностей як результату професійної підготовки майбутніх фахівців. Матеріали статті можна використовувати в процесі викладання курсу української мови за професійним спрямуванням, в розробці спецкурсів з проблеми дослідження синтаксису в комунікативному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. посібник. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Висоцький А. В. З історії вивчення вставних і вставлених частин речення. *Система і структура східнослов'янських мов*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 1998. С. 218–223.
3. Гуйванюк Н. В. До поняття комунікативної парадигми речення. *Мовознавство*. 2005. № 3–4. С. 148–154.
4. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута. 1999. 336 с.
5. Загнітко А. П., Вінтонів М. О., Домрачева І. Р. Український практичний синтаксис: Навч. посібник для самост. роботи. Донецьк: «ТОВВКФ БАО», 2004. 144 с.
6. Каліш В. А. Функціонально-комунікативний підхід до слова в мовній освіті вчителів початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1995. 251 с.
7. Костриця Н. М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ. 2002. 16 с.
8. Мамалига А. Рівні текстового виокремлення вставних і вставлених конструкцій (на матеріалі газет). *Вісник Київського університету ім. Т. Шевченка*. Серія: Журналістика. Київ, 1997. Вип. 4. С. 239–248.
9. Меншиков І. І., Попова І. С. Речення як предикативна, комунікативна і функціональна одиниця мовлення: Навч. посібник. Донецьк: РВВ ДНУ, 2002. 48 с.
10. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
11. Стилiстика української мови. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002hvk-e640.doc.html> (дата звернення: 16.01.2025 року)
12. Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Київ: Вища школа. 2000. 430 с.
13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. Київ: Академія, 2004. 408 с.
14. Тренажер з правопису української мови. URL: https://webpen.com.ua/pages/Syntax_and_punctuation/embedded_and_inserted_parts_of_the_sentence.html (дата звернення: 17.01.2025 року)
15. Турчак О. М. З історії вивчення вставлених конструкцій як синтаксичної категорії структурно-комунікативного рівня. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Мовознавство, 2011. Т. 19. Вип. 17 (3). С. 160–165.

REFERENCES

1. Babych N. D. (2003) *Praktychna stylistyka i kultura ukrainskoi movy* [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]: Navch. posibnyk. Lviv: Svit. 432 p. [in Ukrainian]
2. Vysotskyi A. V. (1998) *Z istorii vyvchennia vstavnykh i vstavlenykh chastyn rechennia* [From the history of the study of inserted and inserted parts of sentences] *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov*. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. Pp. 218–223. [in Ukrainian]

3. Huivaniuk N. V. (2005) Do poniattia komunikatyvnoi paradyhmy rechennia [To the concept of the communicative paradigm of the sentence] *Movoznavstvo*. No 3–4. Pp. 148–154. [in Ukrainian]
4. Huivaniuk N. V. (1999). Formalno-semantychni spivvidnoshennia v systemi syntaksychnykh odynyts [Formal-semantic relations in the system of syntactic units] Chernivtsi: Ruta. 336 p. [in Ukrainian]
5. Zahnitko A. P., Vintoniv M. O., Domracheva I. R. (2004). Ukrainskyi praktychnyi syntaksys [Ukrainian practical syntax] Nav. posibnyk dlia samost. roboty. Donetsk: «TOVVKF BAO». 144 p. [in Ukrainian]
6. Kalish V. A. (1995) Funktsionalno-komunikatyvnyi pidkhid do slova v movnii osviti vchyteliv pochatkovykh klasiv [Functional-communicative approach to the word in language education of primary school teachers] *Dys... kand. ped. nauk*: 13.00.02. Instytut pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv. 251 p. [in Ukrainian]
7. Kostytsia N. M. (2002) Formuvannia ukrainskoho profesiinoho movlennia u studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv ekonomichnoi osvity Ukrainy [Formation of Ukrainian professional speech among students of higher educational institutions of economic education of Ukraine] *Avtoref. dys... kand. ped. nauk*: 13.00.02. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M.P.Drahomanova. Kyiv. 16 p. [in Ukrainian]
8. Mamalyha A. (1997) Rivni tekstovoho vyokremlennia vstavnykh i vstavlenykh konstrukttsii (na materialy hazet) [Levels of text highlighting of inserted and inserted constructions (based on newspaper material)] *Visnyk Kyivskoho universytetu im. T. Shevchenka. Seriia: Zhurnalistyka*. Kyiv. Vol. 4. Pp. 239–248. [in Ukrainian]
9. Menshykov I. I., Popova I. S. (2002) Rechennia yak predykatyva, komunikatyva i funktsionalna odynytsia movlennia [Sentence as a predicative, communicative and functional unit of speech] *Navch. posibnyk*. Donetsk: RVV DNU, 48 p. [in Ukrainian]
10. Slynko I. I. (1994) Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia [Syntax of the modern Ukrainian language: problematic issues] Kyiv : Vyshcha shkola. 670 p. [in Ukrainian]
11. Stylistyka ukrainskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002hvk-e640.doc.html> (16.01.2025) [in Ukrainian]
12. Pliushch M. Ia., Bevzenko S. P., Hrypas N. Ia. (2000) Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language] *Pidruchnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola. 430 p. [in Ukrainian]
13. Shulzhuk K. F. (2004) Syntaksys ukrainskoi movy [Syntax of the Ukrainian language] *Pidruchnyk*. Kyiv: Akademiia. 408 p. [in Ukrainian]
14. Trenazher z pravopysu ukrainskoi movy [Ukrainian spelling trainer]. URL: https://webpen.com.ua/pages/Syntax_and_punctuation/embedded_and_inserted_parts_of_the_sentence.html (17.01.2025) [in Ukrainian]
15. Turchak O. M. (2011) Z istorii vyvchennia vstavlenykh konstrukttsii yak syntaksychnoi katehorii strukturno-komunikatyvnoho rivnia [From the history of the study of inserted constructions as a syntactic category of the structural-communicative level]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia: Movoznavstvo*. T. 19. Vol. 17 (3). Pp. 160–165. [in Ukrainian]